

Wójcik, Zbigniew J.

Kieleckie sesje naukowe z historii geologii i techniki

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 24/4, 865-866

1979

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KIELECKIE SESJE NAUKOWE Z HISTORII GEOLOGII I TECHNIKI

Towarzystwo Przyjaciół Górnictwa, Hutnictwa i Przemysłu Staropolskiego w Kielcach systematycznie organizuje ogólnokrajowe sympozja naukowe, na których poddawane są pod dyskusję wyniki najnowszych badań nad dziejami nauki i techniki na Kielecczyźnie. W 1978 r. zorganizowano m.in. sympozjum poświęcone dziejom badania i wykorzystania rud żelaza regionu świętokrzyskiego. W 1979 r. na czoło wysunęły się dwie imprezy o charakterze ogólnokrajowym: zebranie naukowe poświęcone Janowi Czarnockiemu w nawiązaniu do 90-tej rocznicy urodzin wybitnego geologa i sympozjum naukowe na temat garncarstwa na Kielecczyźnie.

Zasługi J. Czarnockiego dla rozwoju geologii są ogromne. Absolwent kieleckiej Szkoły Handlowej z 1909 r. i wolny słuchacz uniwersytetów we Lwowie i Krakowie od wczesnej młodości związał się naukowo z ziemią rodzinną, prowadząc w latach 1907–1951 wnikliwe studia przede wszystkim nad paleozoikiem Gór Świętokrzyskich oraz młodszą osłoną osadową. Jego monografia z 1946 r., dotycząca stosunków geologicznych otoczenia Kopalni „Staszic” w Rudkach, należy do opracowań klasycznych, które wytyczyły kierunki badań metalogenicznych w całej Polsce. A przecież poznawcza działalność geologiczna stanowi zaledwie fragment pracowitego życia Czarnockiego. Zajmował się ponadto, wspólnie z Aleksandrem Patkowskim, ochroną krajobrazu regionu łysogórskiego i znacznie przyczynił się do utworzenia w tym paśmie parku narodowego. Wiele zdziałał na rzecz organizacji muzeów regionalnych jako placówek naukowych i oświatowych zarazem. Wreszcie był w latach 1945–1947 dyrektorem Instytutu Badań Regionalnych w Kielcach, a od 1947 r. dyrektorem naczelnym Państwowego Instytutu Geologicznego.

Wspólnie z kolegą ze Szkoły Handlowej Janem Samsonowiczem zapoczątkował nowoczesny okres badań geologicznych w Górach Świętokrzyskich. Osiągnięcia jego mają wartość trwałą i w dużym stopniu zdecydowały o sukcesach polskiej geologii w ostatnich latach. Utrwaleniu pamięci tych osiągnięć służyło zorganizowanie w dniu 25 V 1979 r. w Oddziale Świętokrzyskim Instytutu Geologicznego w Kielcach posiedzenie naukowe. Pierwszym punktem tego posiedzenia było odsłonięcie tablicy pamiątkowej dokonane przez żonę geologa – Zofię Czarnocką. W okolicznościowym przemówieniu dyrektor Instytutu Geologicznego – prof. Jan Malinowski – przypomniał zasługi Czarnockiego dla badań geologicznych Gór Świętokrzyskich oraz organizacji państwowej służby geologicznej w okresie powojennym.

Kolejnym punktem programu była sesja z następującymi referatami: doc. Zbigniew Wójcik – *Życie i działalność Jana Czarnockiego*; doc. Józef Ćmak – *Regionalizm i ochrona przyrody w działalności Jana Czarnockiego*; mgr Andrzej Rembalski – *Działalność Jana Czarnockiego w Instytucie Badań Regionalnych w Kielcach*. W referatach tych uwypuklone zostały wielostronne aspekty geologicznej i humanistycznej działalności wybitnego badacza regionu świętokrzyskiego. Podczas dyskusji, z której nagrano m.in. materiał do specjalnych audycji radiowych, omówiono rozwój badań geologicznych w Polsce w pierwszej połowie XX w.

Kolejne sympozjum Towarzystwa Przyjaciół Górnictwa, Hutnictwa i Przemysłu Staropolskiego odbyło się w dniach 26–27 V 1979 r. w Bocheńcu koło Małogoszczy. Wycieczki terenowe objęły m.in. Święty Krzyż i współczesny ośrodek garncarstwa ludowego w Chałupkach, w południowej części regionu. Część referatów Sesji prowadził przewodniczący Rady Naukowej Towarzystwa, prof. Wacław Różański. Przedstawiono na niej następujące referaty, mające związek z różnorodnymi aspektami dziejów garncarstwa: mgr Eugenia Fijałkowska – *Występowanie glin garncarskich w Kielecczyźnie*; mgr Jerzy Fijałkowski – *O eksploatacji glin garncarskich w rejonie kieleckim*; doc. Zenon Guldon i mgr Lech Stępkowski – *Ilżeckie wyroby garncarskie na rynku krakowskim w XVII w.*; doc. Z. Guldon i mgr L. Stępkowski – *Wyroby garncarskie w handlu Tarłowa w połowie XVII w.*; dr Stanisław Marcinkowski – *Garncarstwo i przemysł ceramiczny w miastach Kielecczyzny w I połowie XIX w.*; doc. Zbigniew Wójcik – *Wkład Malachowskich w rozwój przemysłu ceramicznego na Kielecczyźnie*; mgr Anna Korycka – *Późnogotyckie kafle heraldyczne ze zbiorów Muzeum Narodowego w Kielcach*; mgr Barbara Erber – *Garncarstwo ludowe na Kielecczyźnie*. Wymienione referaty miały

różny charakter. Wystąpienie mgr Erber było np. krytyczną analizą dotychczasowych badań nad etnograficznymi aspektami garncarstwa kieleckiego. Pod wieloma względami podobnymi sprawami interesował się także dr Marcinkowski. Referenci ci niezależnie od siebie zestawili wykazy tzw. warsztatów garncarskich w XIX w., a w tym wiele danych odnośnie miejsc eksploatacji glin ceramicznych.

Bardzo wartościowe spostrzeżenia na temat techniki eksploatacji glin garncarskich (m.in. w szybach do 15 m głębokości) przedstawił mgr Fijałkowski. Zebrani w dyskusji zgodnie podkreślili konieczność utrwalenia danych o metodach ludowej eksploatacji złóż.

Na marginesie rozważań na temat rynków zbytu kieleckich wyrobów garncarskich powstał problem wyzyskania świętokrzyskich metali kolorowych. Sprawę tę podniósł wybitny znawca dziejów świętokrzyskiego górnictwa doc. Zbigniew Rubinowski. Dotychczasowe ustalenia nie wykazały miejsc zbytu w XVII w., zwłaszcza świętokrzyskiego ołowiu. W dyskusji wykazano, że znaczny procent tego kruszcu był na miejscu przerabiany na glejtę (tlenek ołowiu) i w tej postaci stosowany do glazur. Podobne zastosowanie miała także miejscowa miedź.

Inne zagadnienia dotyczyły spraw bardziej szczegółowych, a w tym określenia wieku i pochodzenia kafla z herbami rodowymi, udziału Małachowskich w rozwoju świętokrzyskiego górnictwa, hutnictwa i przemysłu ceramicznego, identyfikacji miejsc eksploatacji ilów ceramicznych itp.

Mającą pozornie związek z historią kultury materialnej sesja o garncarstwie kieleckim była w istocie wymianą poglądów na temat badań nad historią geologii, górnictwa i techniki garncarskiej. Rangę spotkania obniżał jednak brak na obradach historyków techniki garncarskiej. Ich obecność mogłaby bowiem dokładniej ustalić wielkość wykorzystania miejscowych kopalin ilów ceramicznych i metali kolorowych. Jest to problem, któremu – jak można sądzić – zostanie poświęcona jedna z sesji Towarzystwa zorganizowana w przyszłości.

Kończąc niniejsze sprawozdanie warto nadmienić, że Towarzystwo Przyjaciół Górnictwa, Hutnictwa i Przemysłu Staropolskiego przygotowuje się obecnie do międzynarodowego sympozjum na temat najstarszego górnictwa świętokrzyskiego w okolicy Nowej Słupi. Sympozjum to odbędzie się we wrześniu 1980 r.

Zbigniew J. Wójcik

(Warszawa)

SESJA 60-LECIA INSTYTUTU GEOLOGICZNEGO W WARSZAWIE

W dniach 30–31 V 1979 r. pod protektoratem prezesa Centralnego Urzędu Geologii – dra Zdzisława Dembowskiego – zorganizowano sesję naukową, która składała się z dwóch części. Pierwsza miała charakter uroczysty. Poza okolicznościowymi przemówieniami dyrektora Instytutu Geologicznego – prof. Jana Malinowskiego – oraz prezesa CUG zabierali także głos przedstawiciele służb geologicznych CSRS, NRD oraz różnych instytucji krajowych, a w tym także sekretarz Wydziału VII PAN – prof. Zdzisław Kaczmarek. Mówcy podkreślili olbrzymi dorobek Instytutu Geologicznego w latach 1919–1979. Życzono pracownikom tej placówki nowych dokonań, a w tym również znaczących odkryć surowców mineralnych.

Druga część sesji nosiła nazwę *Perspektywy rozwoju bazy surowców mineralnych kraju na tle badań Instytutu Geologicznego w latach 1919–1979, ze szczególnym uwzględnieniem utworów paleozoicznych*. Wygłoszono następujące referaty: prof. Jan Malinowski – *Postęp w rozpoznaniu budowy geologicznej Polski w wyniku prac Instytutu Geologicznego*; prof. Roman Osika – *Badania geologiczno-poszukiwawcze Instytutu Geologicznego*; doc. Borys Areń – *Aktualny stan badań utworów paleozoicznych i ich kierunki rozwoju*; doc. Czesław Królikowski – *Postęp w badaniach utworów paleozoiku metodami geofizycznymi*; prof. Władysław Pożaryski i doc. Leszek Sawicki – *Postęp w rozpoznaniu tektoniki utworów paleozoicznych*.

Uzupełnieniem i niejako ilustracją poszczególnych referatów była wystawa dorobku Instytutu Geologicznego. Znalazły się tu liczne publikacje i dwie mapy geologiczne z okresu między-